

Любов Данилівна Шандиба

нар. 20 жовтня 1934 р., Золотоноша

Німці, вбиваючи циган, спиралися не тільки на зовнішнє враження і не лише на доноси, але іноді й на офіційні документи, в яких у ті часи зазначалася національність громадян. Любов Данилівна пригадує, що її родина, хоч і була циганською, офіційно записана була як українці – і це врятувало їм життя.

У східних частинах окупованої України, які перебували під управлінням воєнної адміністрації Вермахту, пошуки та облік «підозрілих» або «небажаних» для окупаційного режиму груп відбувалися подекуди й у 1943 році. Цей документ – наказ районного управління Селидове Донецької (під час окупації – Юзівської) області від 18 січня 1943 р. старостам підпорядкованих сіл терміново повідомити про наявність у селах релігійних груп, а також «жидів» і «циган». Очевидно, що ці відомості передавалися до німецької поліції безпеки та СД.

Джерело: Галузевий архів СБУ.

Ми жили по-руському, не по-циганському. Батьки мали свою хату. Батько мій у кузні робив, а мати в колгоспі, ланку держала. Наші люди трохи кочували: то на Донбас виїжджали, то на Україну, сюди, але ми жили весь час на одному місці. Одежа у нас була не циганська. І по документах ми українці.

Но люди знали, що ми цигани, ми німців боялися. Кругом німці вбивали циган. Як де лише бачили їх – зразу стріляли. Багацько розстрілювали циган. Вони так руських не вбивали, а тільки циган, чогось недовольні на циган були.

Мій батько був у плену. Це на Донбасі було. Мати ходила до його в плен провідувати, і мене частенько з собою водила. Мене німці деколи пропускати до батька, я ж мала була. Я щось візьму – харчів, кусок хліба – та батькові занесу. Мати залишалась за проволокою. А тоді його разом з іншими з плену погнали десь, уже не помню куди, і він не вернувся. Йх вивезли кудись і повбивали.

Нас закрили, помню, в такий сарай як гараж, і зачинили, на розстріл уже. Сімей дві-три було, усі цигани. І ждали карательного отряда.

Охороняли нас німці, але були там і поліцаї, місцеві, з села. Німці годували їх, указували, що робити, і вони робили все для них. Підлизувались. Вони ж знали, де цигани живуть. Може, поліцаї вказували німцям: ось цигани живуть, оно цигани живуть... Тоді приходили і прямо з двору забирали.

Усі ми знали, що німці нас розстріляють. Ждали, що ось розстріляють.

Наступного дня приїхав їхній начальник і роздивився паспорти. Поліцаї ж розуміли, вони німцям передали, що ми не пишемося там цигани. Там було, що ми українці пишемося. І повипускали нас. Да, подивилися на паспорти і повипускали.

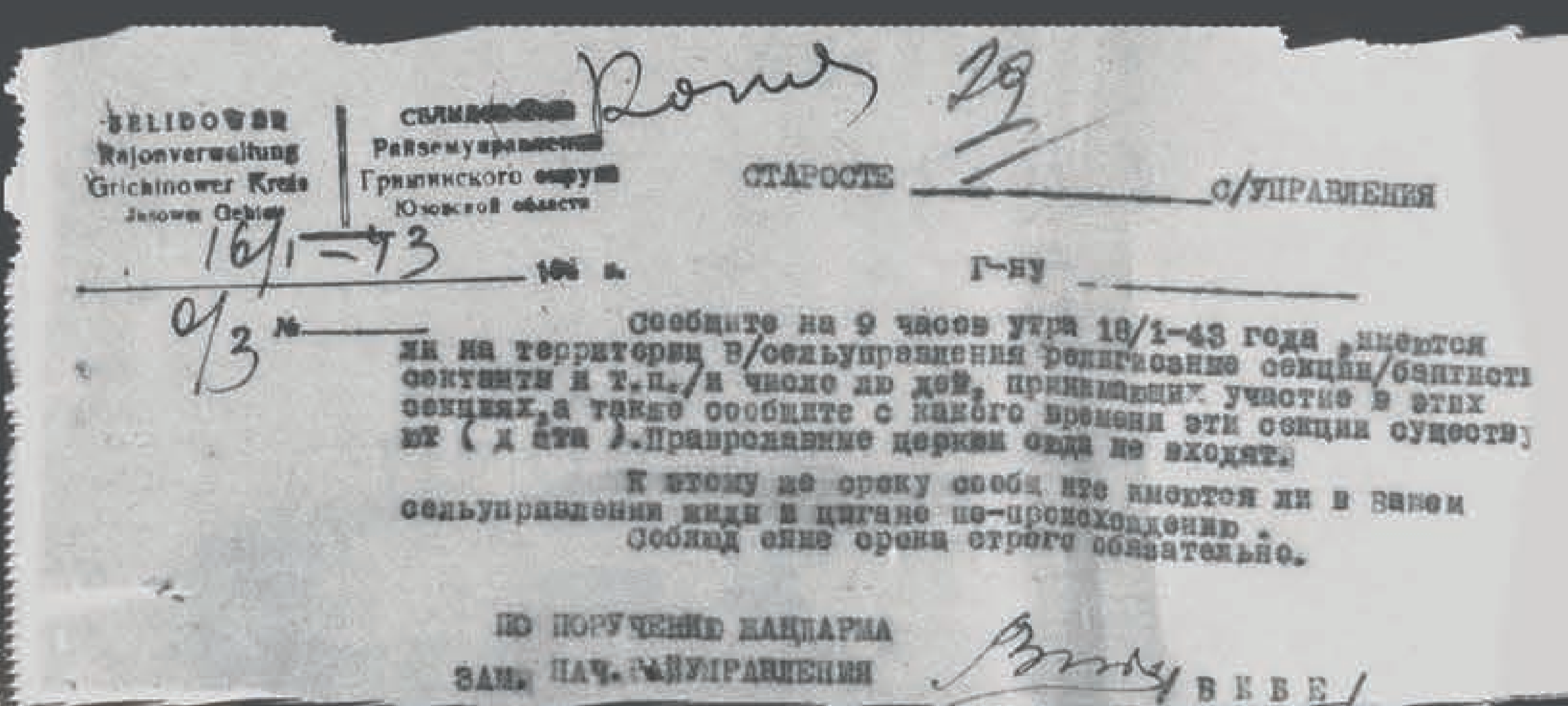
Ми повернулись у свою хату, а тоді на другий день посадила мати маленьких нас у тачку, і давай тікати куди попало. Дядько помагав матері. І так ми кочували, покаместь краще не стало.

Але то ж не один раз було, що німці нас позакривали. Та знать їх лихо, скільки вони нас тягали! Як мені було тоді годів дев'ять.

Мені розказували, що деяких вивозили до річки і над водою стріляли. Така помню, річка, і вони їх туди повивозили. Кажись, і нас - матір, і ми, малі, були з нею. А тоді якийсь забор був з проволокою, і зробили там дірку, і мати та дядько Михайло повитягали нас туди через дірку, щоб німці не бачили. Ми повтікали да й спаслися.

Ми вижили, але мою бабу німці вбили. Варвара Симоновна, матирина мати. Убили німці. Вони сиділа в дворі, а німці заскочили, чи один чи два, і убили її. А вона сиділа з дитиною на руках. То по-моєму, і дитину було вбито.

Як німці відступали, ми в окопах сиділи. Помню, як сьогодні: така широка траса, а збоку посадка, а мати там викопала яму, і ми сиділи і бачили, як німці їдуть. А тоді побачили, що красні заступили! Ми всі повискакували, порадили, що насили вже прийшли наші!

На пригонора 31 войск НКВД Укр. округа от 27. 9 - 4.10 1944 г.

Материалами предварительного и судебного следствия, документальными данными судебно-медицинской и технической экспертизы установлено, что 22 июня пребывания немецких оккупантов на территории Сталинской области они, немецко-фашистские захватчики, совершили чудовищные злодеяния и распыли над советскими людьми.

На основании вышеназванного преступная деятельность каждого из подсудимых состоит в том, что:

3/МАНДИН – в том, что он, будучи антикоммунистически настроенным, упорно остался проживать в гор. Артемовск, оказав при-

ходо немецких захватчиков. С приходом немецких оккупантов, именованная Родина, добровольно поступил на службу в марте 1942 года в качестве заместителя начальника горполиции гор. Артемовска, а в мае 1942 года переведен на работу штатного агента "Д", в августе 1942 года назначен начальником немецкой карательной команды "Гитлерштурм". В ноябре 1942 года был назначен начальником "Буцманштаб" и командантом гор. Артемовска.

За 14 месяцев работы в карательных немецких органах, создал громадную сеть агентов, провокаторов, с помощью которых выявлял и арестовывал советских патриотов. Принимал непосредственное и активное участие в массовых арестах, истязаниях и истреблении советских людей. В марте 1942 года произвел арест 200 семей цыган и их расстрелял.

Возвращаясь Верно:
Суд. кассации работница Колесникова А.С. арестована
в г. Селидове 10.10.46

Після повернення радянської влади багато місцевих жителів, які служили у административних або каральних окупаційних установах, було притягнуто до відповідальності. Цей документ – уривок із вироку Військового трибуналу військ НКВД у 1944 р., яким було засуджено кілька колишніх місцевих поліцейських. Одного з них звинуватили, зокрема, в організації вбивства у місті Бахмут (на той час – Артемівськ) у 1942 р. 200 родин ромів.

Джерело: Центральний державний архів громадських об'єднань України.

Донецьк

Дізнатися більше про історію Л. Д. Шандиби